

İDARE MERKEZİ
ANKARA, İstanbul Caddesi
Maarif Eminliği yanında

İSTANBUL BÜROSU
İstanbul, Ankara Caddesi
No — 87

HAYAT

Fiatı her yerde 15 kuruş
seneliği, posta ile 7,5 Türk Lirası
(Ecnebi Memleketlere 7,5 Dollar)

Abona ve ilan için İstanbul
bürosuna muracaat edilir
Yazı işlerinin mercii Ankara
merkezidir

Hayata, daima hayata.. Dünyaya daha çok hayat katalım!

— NIETZSCHE —

Cilt: VI

Ankara, 6 Haziran, 1929

Sayı: 132

KURNAZLIK İLE ZEKÂ

Avrupa şehirlerinde dolaşmış, yahut, Avrupalılarla samimî ve mütenevvi münasebetlere girişmiş olanlarımızda çok defa şöyle bir şüphe uyanır: bütün bu büyük medeniyet eserlerini, acaba bu basit, dar ve taş gibi katı kafalar mı yapmıştır? Hayatın bin bir derdini görmüş, en umulmaz tehlikelerden başını kurtarmış bir şarklı ruhu yanında, girdiği kabin şeklini kolayca ve derhâl aliverecek kıvraklıktan mahrum olan bu Avrupalı kafalar, adeta zekâ karşısında abdallığın ve dörtlükşeliliğin biere timsali tesirini yapıyorlar.

Vakıa bu müşahede yanlış değildir; yalnız tahlil ve tefsiri hatalıdır. Yani bizim kafamızın işleyişi ile, kullandığı unsurlara, teveccüh ettiği gayelerle onların arasında, tabiate ve muhite karşı silâh olarak kullandıkları şeylerle bizimkiler arasında esaslı farklar vardır; fakat bunlar, zekâ ile zekâsızlık farkı değil, belki zihnin iki ayrı nevide ve iki ayrı istikamette işleyişi farkıdır.

Biz bu iki nevi işleyiştten birine kurnazlık, ötekine zekâ atlarını vermekle maksadımızı kolayca anlatabileceğimizi zannediyoruz.

Zekânın en umumî ve esaslı vasıflarını, mekteplerde çocuklarımıza bile öğretiyoruz: zekâ, insanın maddeye hakimiyetini temin edecek aletler yapan, gittikçe fazlasıyla elde ettiği malûmlar yardımıyla meçhûllerin yüzünü aç-

arak ferdin, cemiyetin ve insaniyetin kudretlerini artıran zihnî bir kuvvettir; yani daha açık bir tabirle, tabiatın kanunlarını bularak hadiselerini evvelden sezen onlara karşı korunan, onları kendisine rameden melekeye zekâ deniliyor. Bu manada zekâ, yarattığı işlerle ve eserlerle yalnız sahibine değil, ferde değil, belki asıl sahibine, yani cemiyete ve bütün insanlara faydalıdır.

Kurnazlığa gelince, o, bir nevi sahtekâr zekâdır; ve sahtekarlığı, tıpkı zekânın tavrını takınarak, onun şekline bürünerek ve onun iddialarını hem de fazlasıyla benimseyerek hakikî hüviyetini gizlemesindedir. Kurnazlık, eğer bu manada anlatılmak lâzımsa, zekânın yüklerini almadan, onun eserlerini ortaya koymağa katlanmadan onun elde edeceği faydaları ferde kazandırmaktır, diyebiliriz. Kurnaz adam, iş yapmaz; ortaya eser koymaz; fakat bunu yapmadan iş yapanların ve eser vücuda getirenlerin hakedebileceği mükâfata konar. Kurnazlığın püf noktası, terlemeden elde etmek, bunalmadan kazanmak ve başkaların ekmeğini elinden kapmaktır: çalıştıktan sonra kurnazlık nerde kalır? İşte bundan dolayı bütün kurnazlar da maddeye, işe ve esere karşı müstehzi ve cibillî bir lâkaytlık, hatta nefret vardır.

Onun içindir ki, zekâ, ister istemez başkası için düşünen, çünkü başkalarına da faydalı olan;

kurnazlık ise, ancak kuvvetle inatçı, hasut ve kıskanç bir şekilde daima ve yalnız kendisine yontmağa çalışan iki nevi insan tipi yaratır.

Kurnaz, kendisine faaliyet sahası buldumu, mes'ut ve geniş bir yürekle, etrafındaki en zeki insanlara şöyle yukardan bir bakar ve içinden kıskıs güler. Nakadar acıdır ki, bunların karşısında hakikaten zeki olanlar da gölgede kaldıklarını hisseder; kurnazın zekiye aldatması, sadece bir ahlâk meselesi olmakla kalmaz, fazla olarak, zekânın, yani maddeye hakimiyetin ve iş yaratmanın kıymetini azaltmağa kadar varır. (Greşam) kanunu, yalnız iktisatta değil, burada da galibadır: fena para piyasadan eyi parayı nasıl kovarsa, kurnaz adam da aynile zeki adamı bir memleketin iş piyasasından öylece çıkarır; yalnız bir farkla: eyi para saklanacak köşeler bulur; zeki adam mahvolur.

Vakıa her memlekette ve her devirde, her iş başında ve her şekilde kurnazlar vardır; fakat bunların çehresi, başka memleketlerde hakikaten zeki olanlardan kolayca ayırt edilir ve takbih edilir. Oralarda bu cins adamlar, hem nispeten çok azdır; hem de pek şiddetli bir tazyika ve takibe maruzdurlar.

İtiraf etmeliyiz ki, bizim memleketimizde iş berakistir: her köşe başında eli bayraklı kurnazlarla çevrilmiş olduğumuz halde,

— sonu 12 inci sahifededir —

Fantezi:

Aristo'ya Hürmet

Geçenlerde kulaklarıma çaldı : diyorlardı ki, bir mecliste çok hararetli bir münakaşa olmuş; ve münakaşanın mevzuu da, o mecliste bulunan kimselerin, Aristo'dan daha âlim olup olmadıkları meseleleri imiş. Bir kısmı, her halde mütevazıları olacak, Aristo'nun müazzam şahsiyetine karşı duydukları hürmetin tesirile «haşa; haşa!» derken, asıl mes'eleyi ortaya atan zat «ben, bunu talebelerime bile söyledim» diyince bütün meclisi, bir an sükût kaplamış; fakat bir azdan, mes'ele tekrar eski hararetini iktisap ederek devam etmiş. Neticenin ne olduğunu bilmiyorum, her halde, ekseri münakaşalarda olduğu gibi, neticesiz kalmıştır.

Alimlik ilim ile uğraşanlar için, hatta bir nevi füsunkâr tesir yaptığından, bhusus Aristo gibi bütün cihanda ilim ile tanınmış bir kimseden daha alim olmak gururumuzu epice okşayabilir. Yalnız, birde ilmin bizden talep ettiği bir şey vardır ki o da, hiç bir zaman gururumuza kapılmamak ve hakikatı şey'i bir surette araştırmaktır. Bundan dolayı tetkik edelim, bakalım biz acaba Aristo'dan daha alim miyiz?

Bu gün liselerde ve yahut Darülfünunda okuyan talebe, acaba Aristo'dan daha alim midir? Bu suale cevap verebilmek için, evvelâ bir diğer sualin halli lâzımdır. Bir alim, alim olmak için, bir cahilin ilim hakkındaki fikirlerini öğrenmeğe mecbur mudur? Eğer bir çok kimseler, Aristo'dan daha âlimseler, âlim olmak için neden onun

fikirlerini öğrenmeğe mecbur olsunlar? Meselâ farzedelim ben nebatat hakkında ilim sahibiyim ve ağaçların büyümesi, dikilmesi aşılınması nasıl olur biliyorum. Şu halde, kendisine bahçevan diyen, cahil bir kimsenin fikirlerini dinlemek lüzumsuz olduğu gibi, hatta muzırdır. Öyle ise kendilerinden daha cahil olan bir kimsenin [Aristo'nun] fikirlerini öğrenmek için, talebe neden kafa patlatmağa mecbur olsun? Eğer hakikaten bu günkü talebe Aristo'dan daha «âlim» ise, artık onlara Aristo'yu okutmak manasızdır ve neticede, dünyadaki darülfünunlar ve liselerden bu zat hakkındaki derslerin kaldırılması icap eder.

Fakat bana diyebilirsiniz ki, bazı cahillerin fikirlerini öğrenmek, onların haleti ruhiyesini anlamak için meraklı bir şey olabilir; biz de Aristo'yu bir noktadan tetkik edebiliriz. Lâkin böyle bir tetkik için Aristo'yu okumağa değmez ve şimdiye kadar garp âlimlerinin, Aristo hakkında, sarfettikleri mesai boşuna gitmiş demektir. Zira cahil haleti ruhiyesini araştırmak için eski Yunanistana kadar gitmeğe neden lüzum olsun?

Farzedelim, şimdi, bu anda bir tufan oldu; nitekim bir zamanlar böyle bir şey olmuş ve hazreti Nuh bir gemi içinde kurtarabildiğini kurtarmış ve gemide bulunanlardan başka yer yüzünde taş ve topraktan başka bir şey kalmamış. Biz de aynen böyle farzediyoruz: Amerika'nın muazzam 30 katlı binaları, Avrupa'nın

kütüphaneleri, hatta İngiltere'nin donanması da mahvolmuş! Her nasılsa, tufandan sonra tabii haline gelen dünya yüzünde, mevzuubahs ettiğimiz meclisteki mes'eleyi ortaya atan zat ile Aristo karşı karşıya kalmışlar, [Bu zate N.N. diyelim]. N.N. Aristo'ya hitaben: «ey Aristo! senin vefatından bu güne kadar 2240 sene kadar bir zaman geçmiştir ve biz insanlar bu zaman zarfında o kadar ilerledik ki senin ilmin artık beş para etmez. Benim tufanda mahvolan talebem bile senden âlimdir.» Aristo: «Azizim, benden 2240 sene sonra yaşayan bir zat ile konuşabildiğim için evvelâ Zeus'a çok şükür; Lâkin senin son cümledeki manayı anlayamadım. Eğer senden feyzalan taleben benden alim ise senin evleviyetle benden âlim olman icap eder. Öyle ise söyle «madde» ve «suret» hakkında ne düşünüyorsunuz, Platon'un *Idea*'larının yanlış olduğu hakkında ne gibi yeni deliller buldunuz?»

N.N.: «Ben bunları ne bileyim sen bu mes'eleleri felsefe tarihçisinden sor! Bak bizler neler bulduk, elektrik keşfi, tayyare, tahtelbahir yaptık buharlı gemilerimiz deryaları aşıyor, otomobillerimiz bizi Atina'den Pire'ye beş dakikada götürüyor. Sen bunlara ne dersin?» Aristo: «Elektrik dediğin şey ne oluyor? Tayyare, Tahtelbahir velhasıl bana bu isimlerini saydığın şeyler hakkında malûmat ver.» N.N. «Elektrik meselâ bir parça kehlibarı bir çuha parçasına sürtecek olursak, o zaman kehlibarın üstünde hasıl

olur ki bu elektrikten biz azamî istifade ederiz V.S., V.S.». Aristo: «Pek güzel söyledin azizim. Yalnız bu kehlibar işini ben biliyordum. Biz ona «Elektron» derdik, ve zannedersem siz bu sözü bizden almışsınız. Şimdi bana şunu söyle: kehlibarın üstündeki elektrikten nasıl bu kadar şeyler yapabiliyorsunuz? Elektriği nasıl kehlibardan başka bir yere taşıyabiliyorsunuz?» N.N.: «Bizim büyük makinalarımız vardı; onlar elektrik istihsal eder ve bakır teller vasıtasile şuraya buraya nakl olunur; ceryanın geldiği yerde gene makinalar vardır ve onlar bu ceryanın kuvvetile işler. İşte Aristo biz elektrikten böyle istifade ederiz.» Aristo: «Azizim benim bilmek istediğim - senin söylediğinden bir şey anlamadım - bu makinaların nasıl olduğu, nasıl işlediği, elektriğin nasıl istihsal edildiği, yani bu hadiselerin, bu olduklarını söylediğin şeylerin sebebini öğrenmek idi; velhasıl bunların ilmî izahını istiyorum, zira bilmek demek budur ve bunu hocam Platon bile söylemişti. Sen de bana bunları öğret.» N. N.: «Ey Aristo, ben o senin istediğin şekilde elektriği izah edemem, zira ne mühendisim ve ne de hatta fizik hocasıyım. Bir zamanlar mektepte okumuştum, fakat bu gün unuttum.» Aristo: «Öyle ise bana, o diğer bahsettiğin şeyleri izah et.» N. N.: «Tayyare, tahtelbahir v. s. yi de izah edemem, zira mütehassısı

değilim; ne yaparsın bizde artık işler tamamen bölünmek üzeredir, bunun için, sen bu şeyleri mütehassıslarından öğrenebilirsin.» Aristo: «Bu mütehassıslar nerededir?» N. N.:

«İşte Aristo görüyorsun ki, dünya yüzünde benden başka kimse kalmamıştır. Maelesef o adamların fikrini öğrenemezsin!» Aristo: «Öyle ise azizim, bu senin bahsettiğin âlimlik ne haldedir? Sen bilmediğin şeylerle bana karşı nasıl iftihar ediyordun; başkalarının malûmatına istinaden nasıl bundan âlim olduğunu söyleyordun? Dinle: Ben 63 yaşında iken, Yunanlılar arasında epeyce bir şöhret ve takdir kazandıktan sonra vefat ettim. Bundan sonra orta zamanda kilise âlimleri beni yegâne âlim diye tanıyorlardı. Dante, İlahî komediya'sında bana filozoflar arasında en yüksek mevkii verdi. Hatta Descartes bana hücum etti, fakat hepiniz beni müdafaa ettiniz. Sizin Bioloji ilminiz daha hâlâ benim esasını kurduğum bir takım mefhumlar ile uğraşıp duruyor. Fizik ilminde bile benim nazariyeme tekrar takarrüp var. İşte azizim benim tefekkürümün beşeriyet üzerine yaptığı tesirleri benim şahsiyetime ait addedecek olursan, sana nispetle 2303 yaşında bir adam sayılırım. Benim ilmî kıymetimi inkâr edersen bile hiç olmazsa ilmî tesirlerimin 22 asırlık hayatına hürmet et, ve artık lise talebesi senden daha âlimdir deme. Zira bu sözlerinin

doğru olmadığını sen de itiraf ettin!» Bu sözleri söyledikten sonra Aristo birden bire kaybolur ve N.N. kendi kendine düşünmeye başlar: «Biz her hâlde ilimde ilerledik, fakat ben Aristo'ya bunları izah edemedim. Elimde bir «Encyclopaedia Britannica» olmuş olsa idi acaba o zaman da izah edebilir midim? Elektrik bahsında Maxwell'in muadelelerini ben anlayabilir miyim ki ona anlatayım? Zannetmiyorum. Öyle ise Aristo'dan daha âlim değilim! Şimdi yanlışı buldum: daima kullandığımız o «biz» kelimesi bunlara sebep oluyor. «Biz» «Encyclopaedia Britannica» olabilir; fakat o «bizi» her zaman tahakkuk ettiremiyoruz. Maxwell muadeleleri meydanda! Maxwell muadelelerini çıkaranlar, tahakkuk ettirenler, bu sefer diğer bir şeyi çıkaramıyorlar. Bundan dolayı cansız yirmi şu kadar ciltlik bir kitabi Aristo'dan hada âlim addedmektense, böyle bir garip, manasız mukayeseden vaz geçmek daha münasiptir.»

İşte aziz karilerim «Aristo'dan âlimim» diyen zat Aristo ile görüştükten sonra, gene o Aristo'nun tesirile iddiasının doğru olmadığını anlamıştır. Demek, Aristo daha bu gün bile bazı yanlışlarımızı gösterebiliyor. Öyle ise bu adamın ilmüne bir parça hürmet lâzımdır.

Dr.

ORHAN SADEDDİN